

Марковський В.Я., кандидат юридичних наук, старший викладач-методист навчально-методичного центру Львівського державного університету внутрішніх справ

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ МОВНИХ ВІДНОСИН

Недосконалість інституту правового регулювання мовних відносин в Україні стала загальнообговорюваною темою у сучасному науковому дискурсі та публіцистиці. Зволікання з прийняттям закону про застосування мов українськими законодавцями упродовж 23 років незалежності і врешті прийняття недосконалого нормативно-правового акта в 2012 році лише погіршували мовну ситуацію в Україні. Така недосконалість цього інституту правового регулювання актуалізує наукові пошуки нових ідей, методів і наукових підходів до вивчення мовної сфери суспільних відносин.

На нашу думку, концептуальним є положення про те, що відродження української нації, її змагання за демократичні права та державну незалежність у XIX-XX ст. були нерозривно пов'язані з боротьбою за правовий статус української мови і є характерною рисою української державно-правової традиції. У складних умовах відсутності національної державності, територіальної роз'єднаності українського народу упродовж кількох сторіч українська мова зберегла свою самодостатність, стала важливим чинником возз'єднання українських земель, а дещо згодом – відновлення соборної незалежної України.

Український мовознавець О. Потебня довів, що становлення будь-якої нації передбачає природний процес розвитку її мови, як і духовний розвиток людини нерозривно пов'язаний із розвитком її мовних здібностей. Наукове обґрунтування ідеї про цінність кожної мови стала одним із наріжних каменів етнолінгвістичної концепції вченого. Набуток людства складається із сукупності і взаємодії всіх мов, тому втрата будь-якої мови (відповідно і її носія – народу) є непоправною шкодою для всього людства. Квінтесенцією ідеї про цінність кожної мови виступає дух і буква такого міжнародно-правового договору як “Європейська хартія регіональних мов або мов меншин”, підписаного державами-

членами Ради Європи і ратифікованого Україною у 2003 році. Тобто сталося те, що фахівці називають “філіація цінностей у праві” – процес, який полягає у поступовому запозиченні цінностей, їх юридизації та кінцевому втіленні як елементів правової системи. Враховуючи зазначене, вважаємо, що на певному етапі розвитку права такий соціально значущий феномен, як мова, перетворився на правову цінність, що потребує додаткового захисту за допомогою правових регуляторів. Вказане кореспондує з фундаментальним, на нашу думку, положенням про те, що: “українська правова система передусім повинна втілювати вітчизняні культурні цінності”.

Відтак аксіологічного осмислення потребують такі духовні цінності, як мова та культура українського народу. Аксіологічний підхід визначає стратегію дослідження, його спрямованість на знаходження, відбір фактів, які свідчать про важливість боротьби за правовий статус української мови на різних етапах державотворення української нації. Тобто одним із першочергових завдань українських юристів було і є розширення (підвищення) правового статусу української мови на усіх етапах державотворення. На нашу думку, вказаний підхід є перспективним у методології історії держави і права, методології конституційного права, особливо, для методології загальнотеоретичного правознавства, оскільки мовні відносини знаходяться в центрі регулятивного впливу різних галузей права.

З початком новітнього етапу національного державотворення правовий статус української мови значно розширився і набув нової якості. Зокрема, у п. VIII Декларації про державний суверенітет України від 16.07.1990 вказано, що Україна забезпечує функціонування української мови у всіх сферах суспільного життя. Зазначене положення отримало подальше нормативне забезпечення із прийняттям Конституції України в 1996 році. Згідно зі ст. 10 Основного Закону українська має статус єдиної державної мови. Відповідно забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України визнано як один із пріоритетів національних інтересів у ст. 6 Закону України “Про основи національної безпеки України” від 19.06.2003. Окрім цього, положення ст. 10 Конституції України щодо правового статусу державної та мов національних меншин неодноразово ставали

предметом розгляду Конституційного Суду України в 1999, 2007, 2008, 2011 та 2014 роках.

Аналіз вказаних рішень органу конституційної юрисдикції дозволяє нам стверджувати, що його правова позиція, зафіксована у мотивувальній частині, базується на тому, що статус української мови як державної є складовою конституційного ладу держави нарівні з її територією, столицею чи державними символами. Очевидно, що зазначене доктринальне положення має стати засадничим і в розробленні нового законопроекту про мови в Україні, і в методології правових досліджень мовних відносин в Україні.

Таким чином, аксіологічний підхід до феномена мови, як найбільш характерної ознаки нації, дає підставу стверджувати, що українська мова є невід'ємним елементом державного суверенітету, суттєвою ознакою держави. Об'єднання нормативного та ціннісного у праворозумінні мовних відносин сприятиме, на нашу думку, легітимізації статусу української мови як державної. Водночас аксіологічний підхід до феномена мови зобов'язує державу гарантувати національним меншинам дотримання їхніх мовних прав. Зокрема, реалізація меншинами права вивчати і розвивати національну мову має забезпечити повагу до правової системи Української держави, а забезпечення права національних меншин на освіту рідною мовою стане кроком до міжнаціонального порозуміння.

Воят Л.І., старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кадрового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ Національної академії внутрішніх справ

МОВА ЯК ЗАСІБ СПІЛКУВННЯ ТА СПОСІБ ВИРАЖЕННЯ САМОСВІДОМОСТІ ЛЮДИНИ

Сьогодення вимагає досконалого володіння українською мовою в усіх її формах і стилях, адже це інструмент фахової діяльності в багатьох сферах суспільного життя: політиці, юриспруденції, освіті, журналістиці тощо. Уміти висловлюватися правильно й чітко необхідно також фахівцям з